

«

МІСЬКИЙ ПЕЙЗАЖ У МИСТЕЦТВІ ГРАФІКИ ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ КІНЦЯ ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: ХУДОЖНЬО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ

»

7.047:76.01(477.86)“19/20”

Осадца М. З. Міський пейзаж у мистецтві графіки Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ століття: художньо-стильові особливості. Стаття присвячена образу міста, втіленому в мистецтві графіки Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ ст. Міські краєвиди в інтерпретації прикарпатських митців проаналізовано відповідно до мистецьких процесів вказаного періоду. На підставі мистецтвознавчого аналізу графічних творів провідних митців-графіків простежено стильові напрями сюжетів урбаністичного характеру та висвітлено їх художньо-композиційні особливості. Увага зосереджується на проблематиці композиційних вирішень міських видів, виокремленні специфічних рис і характерних прийомів пластичної мови митців. Охарактеризовано провідні тенденції вирішення образу міста в мистецтві графіки Івано-Франківщини, що представлені широким діапазоном сприйняття художніх образів, урізноманітнених умовною стилізацією, знаковістю, лаконічністю виразу поряд із індивідуальними пошуками власної мови митців-графіків та розмаїттям графічних технік.

Ключові слова: міський краєвид, графіка, культурно-мистецький процес, стилістика, Івано-Франківщина.

Осадца М. З. Городской пейзаж в искусстве графики Ивано-Франковщины конца ХХ — начала ХХІ века: художественно-стилевые особенности. Статья посвящена образу города, воплощенному в искусстве графики Ивано-Франковщины конца ХХ — начала ХХІ в. Городские пейзажи в интерпретации прикарпатских художников проанализированы в соответствии с художественными процессами указанного периода. На основании искусствоведческого анализа графических произведений художников-графиков прослеживаются стилиевые направления сюжетов урбаністического характера и их художественно-композиционные особенности. Внимание сосредотачивается на проблематике композиционных решений городских видов, выделении специфических черт и характерных приемов пластической манеры графиков. Охарактеризованы основные тенденции решения образа города в искусстве графики Ивано-Франковщины, представленные широким диапазоном восприятия художественных образов, условной стилизацией, знаковостью, лаконичностью выражения наряду с индивидуальными поисками художников-графиков и разнообразием графических техник.

Ключевые слова: городской пейзаж, графика, культурно-художественный процесс, стилістика, Івано-Франковщина.

Osadtsa M. City Landscape in the Graphic Art of Ivano-Frankivsk region late 20th – early 21st century: artistic and stylistic features. Background. The article is devoted to the image of the city, embodied in the graphic arts of Ivano-Frankivsk region of the late 20th – early 21st century. The city landscapes in the interpretation of Pre-Carpathian artists have been analyzed in accordance with the artistic processes of the specified period. The interpretation of city landscape in the art of graphics acquired stylistic features and enriched with technical innovations of the late 20th – early 21st century. **Objectives.** The objectives of this study are to determine the main tendencies of city landscape and stylistic directions of the city images in the art of the graphics of Ivano-Frankivsk region of the late 20th – early 21st centuries. The study of the city theme in Pre-Carpathian region graphics was not a separate study of art studies. Wishing to deepen knowledge of cultural and artistic graphic art in the region, we decided to analyze individual graphics of graphic artists. **Methods.** In general theoretical and practical aspects we used the works of Ukrainian scientists. These works were important for understanding the theoretical foundations and practical principles of the city images in the art of graphics. The stylistic trends of city landscapes on the basis of art-study analysis of graphic works of leading graphic artists are traced. Artistic and compositional features of city landscapes are highlighted. The main research methods are

analysis, synthesis, comparison, analogy, as well as cultural and historical methods. **Results.** The article deals with the problem of the issues of city landscape in creative expression of graphic artists of the Ivano-Frankivsk region at the beginning of the 21st century. Attention is focused on the problems of city images compositional solutions, its specific features and characteristic techniques. The main tendencies of the city image in the art of graphics are represented by a wide range of perception of artistic images, including conditional stylization and expression along with graphic artists' individual searches and a variety of graphic techniques. The city as an image object acquires in the graphics of the artist Mykola Pavlyuk. The traditional iconographic scheme of the temple in a symbolic picturing is evident in M. Pavlyuk graphic works, characterized by laconic expressiveness and deep subtext of the image. Compositions by M. Pavlyuk are stylistically related with graphic sketches of S. Petrych. The lyrical graphic works on the city theme in graphic techniques of etching and mezzo-tinto of the artist Andriy Shabunin appeared in a series of prints in the late 1980s and early 2000s. Romantic interpretations of architectural motifs are present in Tetyana Pavlyk watercolour works, perceived at the border of painting and graphics. In the city space construction the artist uses the versatility of the composition and the plot center often serves a religious monument. The graphic artists' creative achievement of Ivano-Frankivsk region has represented the city through the prism of the architectural heritage picturing in the light of its exceptional memorial protection significance and important iconographic material for the further preservation and restoration practices. The architectural monuments as important historical and cultural values of the past are interpreted by architects and graphic artists Zenovy Sokolovsky and Oleg Kozak. Dominant architectural ensembles and street corners as elements of the city image appear in watercolour landscapes of the artists of a realistic direction Bohdan Kuziv and Anatoly Melnyk. The city landscapes interpretation in a retrospective historical and architectural picturing, completed by genre scenes of the past centuries, is evident in Myroslav Gatalevych watercolour works. High artistic skill is a characteristic of numerous late 1990's – early 2000's watercolour etudes of the painter Volodymyr Sandyyuk. As the result of the trip to Italy was a series of watercolour works with architectural monuments and fragments of picturesque streets images of Rome, Venice and other ancient cities. The expressiveness of colour and the perfection of technical execution characterise V. Sandyyuk watercolour sketches on the Krakow theme. In the art of graphics of the late 20th – early 21st century the lyrical interpretation of the city image in the aspect of its historical and architectural heritage became especially popular. The stylistic portrayal of the architectural landscape had a result a limited composition of expressive means and the laconic form of a figurative manner. The urban landscape in the graphic art of Ivano-Frankivsk region of that period has acquired synthesizing tendencies of various stylistic trends and artists' individual expressions and has brought a certain variety of the city image. **Conclusions.** The analysis of scientific, historical and artistic sources on the outlined issues was carried out, which made it possible to find out the state of city landscape knowledge in the graphic art of the Pre-Carpathian region. The city landscape in the works of graphic artists of Ivano-Frankivsk region of the late 20th and early 21st century represents the city as a time characteristic through the prism of its architectural heritage. Another tendency is characterized by city landscapes with a distinct emotional load, romantic and lyrical interpretation, symbolic comprehension and fantasy introduction. The expressiveness spectrum was distinguished by the wide range of the urban visions embodiment such as retrospective improvisations in the graphic works. Images of the urban scenes in the art of graphics of Ivano-Frankivsk region are represented by a wide range of artistic images perceptions, ranging from watercolour etudes of fixative character to narrative city themes, diversified by conditional stylization and

expression along with graphic artists' individual searches of their own figurative language. Further research could be developed in the area of the study of the city landscape stylistic trends in the fine art of Ivano-Frankivsk region of the late 20th – early 21st century. **Keywords:** city landscape, graphic arts, cultural and artistic process, stylistics, Ivano-Frankivsk region.

Постановка проблеми. На різних етапах становлення образотворчого мистецтва Прикарпаття мистецтво графіки набувало відмінних стилістичних рис і збагачувалося технічними нововведеннями. Трагування міського простору митцями-графіками, визначення ними архітектурних акцентів міської забудови та перетворення їх зображень на стислий знак-емблему шляхом стилізації та узагальнень, що зумовлено природою графічного мистецтва, набуває полістилістичного втілення у графіці Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ ст.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Стаття виконана відповідно до плану кафедральної науково-дослідної теми ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мистецтво графіки ХХ — початку ХХІ ст. в аспектах його становлення та стильової приналежності, мистецтвознавчого аналізу графічних творів привертало увагу багатьох дослідників українського мистецтва, проте виявлення особливостей образу міста в графічному мистецтві Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ ст. не набуло належного висвітлення в сучасній мистецтвознавчій літературі. Переважна більшість наявних праць окреслюють певні аспекти діяльності окремих митців-графіків Прикарпаття, однак не розглядають їх творчість у світлі зазначеної проблематики. Цінними для даного дослідження є праці В. Мельника, Л. Хом'як, М. Аронця, В. Луканя.

Мета статті полягає у висвітленні основних тенденцій прочитання міського пейзажу та визначенні стильових напрямів відтворення міста в мистецтві графіки Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. У мистецтві графіки кінця ХХ — початку ХХІ ст. особливого поширення набуло трактування образу міста в аспекті його історико-архітектурного спадку. Нерідко увагу митців-графіків привертає проблема відтворення окремих пам'яток архітектури. При цьому стилістичне прочитання архітектурного пейзажу тягнє до обмеженого набору виражальних засобів, лаконічності образної мови.

Місто як об'єкт зображення набуває лаконічного виразу в графіці 1990-х — початку 2000-х рр. Миколи Павлюка. Митець-графік віддає перевагу умовному площинному трактуванню, створює образи концептуального характеру, з ускладненим, інтелектуально неоднозначним підтекстом. Вражає нескvapність автора, його ремісничу вправність щодо фактурного опрацювання графічних поверхонь, скрупульозної деталізації зображеного. У структурі графічних відбитків М. Павлюка неважко углядіти принци-

пи компонування, притаманні традиційній творчості: центричність і чітка ярусність композицій, перехрещення горизонталі і вертикалі, міцна архітектонічна вибудованість [3, с. 21].

Традиційну іконографічну схему храму в символічному прочитанні увиразнюють графічні аркуші М. Павлюка, яким властива лаконічна виразність і глибокий підтекст образу окремих культових споруд. Нерідко специфіка технічного виконання лінориту зумовлює довершену простоту й монументальне звучання форм («Площа Андрея Шептицького» (1998)).

З урбаністичними композиціями М. Павлюка стилістично споріднені графічні начерки Сергія Петрича. Вони, як правило, фіксують сповнені статичності чіткі форми архітектурних ансамблів і схиляються до реалістичного, деталізованого зображення видів Івано-Франківська. Графічні твори С. Петрича позбавлені виразної авторської інтерпретації, натомість наповнені інформативністю, що прочитується в розмаїтті дрібних деталей, досягнутому ювелірною філігранністю штриха. Обрамлення урбаністичних композицій декоративним плетивом ошатної білої лінії та геральдичними знаками наближають графічні аркуші до листівок.

Настрій ностальгії властивий графічній мові митця Андрія Шабуніна. Перші графічні твори автора на тему міста датуються другою половиною 1980-х рр. Спочатку це були монотипії на склі. Відтак художник А. Шабунін майстерно оволодів графічними техніками офорту, меццо-тинто, що втілились у серії гравюр «Старий Станіславів» кінця 1980-х — початку 2000-х рр. — «Івано-Франківськ», «Панорама Івано-Франківська», «Тринітарська», «Кут Василянок», «Рубін». Віртуозний штрих і чорно-біла тремтлива фактура офортів є одним із наслідків досконалого вивчення гравірувальних технік старих майстрів [2, с. 6]. Легкість рисунка притаманна офортам із зображенням архітектурних ансамблів історичного середмістя, в яких художник майстерно оперує лінією та штрихом, досягаючи вишуканих світлотіньових градацій. Урбаністичні графічні аркуші А. Шабуніна набувають силуетного прочитання окремих архітектурних доміант (готель «Дністер», будівля товариства «Сокіл», ансамбль залізничного вокзалу), або ж репрезентативного характеру, наближеного до вітальних поштівок із їх пізнаваними панорамами міського силуету («Станіславів», «Станіславів. Колегіата»), або жанрового забарвлення, втіленого сценами міського життя кінця ХІХ — початку ХХ ст. У численних пастельних творах А. Шабуніна з властивою авторській манері документальною точністю і правдоподібністю у зображенні споруд художник вводить їх у природне оточення та акцентує на проблемах освітлення, нерідко насичуючи акцентами ліхтарів, бруківки, мурованих стін, скульптурного декору.

З-поміж графічних технік розглядаємо такий її різновид як акварель, що дозволить простежити специфіку формування колірної палітри, стилістику й ідейно-змістове навантаження урба-

ністичних краєвидів митців Прикарпаття кінця ХХ — початку ХХІ ст.

Романтичний підтекст і чуттєва інтерпретація архітектурних мотивів присутні в акварельних творах Тетяни Павлик, що сприймаються на межі живопису і графіки. Облюбоване й виплекане особистісним висловленням авторки місто на акварелях Т. Павлик наче огорнуте трепетністю спогадів, фантазійністю, сповнене поетичністю архітектурних силуетів, камерності неவிбагливих околиць, «самотності» окремих будівель. До тематики міста Т. Павлик уперше звернулася у творі «Дорога додому», датованому 1998-м р., що згодом дав назву концептуальному циклу акварельних творів [5, с. 8]. Художниця відверто «одухотворяє» архітектуру, оспівує кожну будівлю, вказуючи то на драматизм одиної споруди («Одинока будівля» (2012)), то на емоційну урочисту піднесеність ансамблю середмістя («Середмістя»). Асоціативність та настроєві градації присутні в символічних назвах акварельних серій («Самотні», «Гнізда», «Вулики»).

У побудові міського простору художниця Т. Павлик застосовує багатоплановість композиції, а сюжетним центром нерідко виступає сповнена статичності й піднесеності культова споруда («Станіславівська Колегіата» (2003), «Парафіальний костел» (2012), «Єзуїтський костел» (2012), «Вірменська церква» (2012)). Домінанта пріоритетного в акварелях художниці вечірнього стану, делікатність складних, практично монохромних колірних поєднань сріблясто-золотистої, умбристої гами, тендітність переходів із одного вальору до іншого, мерехтливість гри світла створюють романтично-елегійний настрій архітектурних краєвидів Т. Павлик. Філософському осмисленню міського простору сприяє імпровізаційність манери виконання — ефекти акварельної легкості досягаються зім'ятістю поверхні паперу й віртуозним моделюванням живописної поверхні в техніці «по-мокрому».

Проблема фіксації архітектурного фонду міста в аспекті збереження його історичного вигляду як важливого історіографічного джерела інтерпретується архітекторами й художниками-графіками Зеновієм Соколовським та Олегом Козаком. Стилiстичне прочитання архітектурного пейзажу тяжіє до обмеженого набору виражальних засобів, лаконічності образної мови. Численні графічні зарисовки архітектурних ансамблів і комплексів, вулиць, площ, традиційної старої забудови історичної частини міста З. Соколовського точні, в них витримана композиційна цілісність, тональна єдність, співмірність архітектоніки споруд із природним оточенням, ритм елементів архітектурних форм. Графік майстерно володіє виражальними засобами — жвавою лінією, штрихом, плямою задля досягнення довершеності звучання архітектурного образу. Іншою групою виділяються графічні зарисовки, що реконструюють облік втрачених або частково збережених архітектурних об'єктів і мають виняткове пам'яткоохоронне значення.

Графічна спадщина архітектора й художника Олега Козака репрезентована багатогранною архітектурною «мозаїкою» — церквами, костелами, ансамблевими сакральними забудовами, що нерідко виступають домінантою творчих композицій. Архітектурні композиції автора вирізняють глибинне розуміння архітектоніки міських споруд та акцентування найдрібніших архітектурних нюансів і скульптурного оздоблення. У графічних зарисовках присутні витончена пластика лінії, контраст великої форми та дрібної деталі, прорисованих штрихом і віртуозною лінією («Вірменський костел» (1998), «Вулиця Вірменська» (1998), «Івано-Франківськ» (1999)). У творчому доробку О. Козака неабиякою долею пізнавальної інформації вирізняються його акварельні пейзажі. Вони відтворюють скромні пейзажі камерних вуличок, центральних панорам — малоповерхової історичної забудови в синтезі з силуетами архітектурних домінант, нерідко доповнюючи сцени міського життя силуетами містян — «Івано-Франківськ» (2001), «Івано-Франківськ. Площа Міцкевича» (2004).

Як елементи художнього образу міста постають відтворені в синтезі з міською забудовою різноманітні за формами доміанти архітектурних споруд, величних ансамблевих забудов або ж непримітні вулички у серії акварелей, об'єднаних під назвою «Рим» (2004), художника реалістичного спрямування Богдана Кузіва. Акварельні твори митця як прихильника пленеристичних завдань, що насамперед вирішують проблеми світлоповітряної передачі та колористичного збагачення натурних пейзажних мотивів, слід віднести до мистецьких практик у руслі живописних пошуків.

Стилiстично співставні творам Б. Кузіва акварелі художника Анатолія Мельника — «На площі Ринок» (2004), «Ратуша» (2005), «Вид на Колегіату» (2005), «Зима» (2007), «Ворота палацу Потоцьких» (2011). У руслі тенденції митцевої інтерпретації натурального сюжету А. Мельник із властивою художнику ліричністю майстерно виписує деталі міського середовища, як-от ліхтарі, кладку стін, бруківку, та акцентує на нюансах світлотіні (здебільшого на передньому плані дороги або тротуару, на стінах будівель).

Трактування міських ландшафтів у ретроспективному історико-архітектурному прочитанні, доповненому жанровими сценами минулих століть, очевидне в акварельних творах Мирослава Гаталевича.

Висока художня майстерність властива численним акварельним етюдам кінця 1990-х — початку 2000-х рр. художника Володимира Сандюка. Результатом подорожі до Італії стала серія акварельних творів із зображеннями видатних архітектурних пам'яток, фрагментів мальовничих вулиць і околиць Рима, Венеції й інших стародавніх міст. Прозорість шарів і тональна легкість техніки акварельного живопису в численних ліричних етюдах досягаються митцем вправністю світлотіньового моделювання і тонально-колірною єдністю. Правдивість зображуваного

архітектурного мотиву, невимушена легкість і віртуозність прозорих лесувань із колористичними акцентами деталей міського середовища передають атмосферу стародавнього міста.

Виразність кольору і довершеність технічного виконання зумовили неабияку цінність акварельних етюдів В. Сандюка («Вечірній Краків» (2010), «Краківські силуети» (2010)). Витончені заливки великих фрагментів призахідного неба жовтогарячими й синьо-фіолетовими барвами, делікатні прозорі лесування архітектурних пам'яток надають міським краєвидам опоетизованого змісту.

Глибокий ліризм і романтичне бачення камерних куточків міста закладено в пастельних роботах Ірини Погрібно́ї та Ірини Костюк [4, с. 87]. Міські етюди І. Костюк наближаються до фантазійного, романтично-казкового образу міста. Особлива витонченість призахідного вечорового стану, приглушеність пастельних мазків підтримуються вишуканими градаціями кольору й акцентуються мотивами коминів, білих рам вікон, кованих елементів ліхтарів і балконів у творах «Бузкове світло втомленого дня», «Спокій старих фасадів» (2003). Інтимність міських закутків, подвір'їв у душі «романтичної урбаністики» [1, с. 8] втілено у фантазійних циклах І. Погрібно́ї «Станіславські дворики», «Станіславські задвірки».

Висновки з даного дослідження. Урбаністичний пейзаж у творчості митців-графіків Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ ст. репрезентує місто як часову характеристику кризь призму ліричного оспівування його архітектурної спадщини. Іншу тенденцію характеризують міські краєвиди з виразним емоційним навантаженням, а отже, відмінними художньо-образними аспектами романтизовано-ліричного тлумачення, символічного осмислення, фантазійного привнесення. Образи міського простору в мистецтві графіки Івано-Франківщини представлені широким діапазоном сприйняття художніх образів — від натурних зарисовок фіксаційного характеру до наративних урбаністичних сюжетів, урізноманітнених умовною стилізацією, знаковістю, лаконічністю виразу поряд з індивідуальними пошуками власної образної мови митців-графіків.

Подальший напрямок дослідження передбачає поглиблене вивчення особливостей сюжетного й стильового прочитання міського краєвиду в образотворчому мистецтві Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ ст. на тлі тогочасних тенденцій і культурно-мистецьких процесів.

Література:

1. Кушніренко Н. Ангели над містом [Текст] / Наталя Кушніренко // Галицький кореспондент. — 2012. — 22 березня. — С. 8.
2. Мельник В. Сім ознак майстерності, або післямова до однієї виставки [Текст] / В. Мельник // Галичина. — 1996. — 16 жовтня. — С. 6.
3. Нас сім : Б. Бойчук, Б. Бринський, Б. Гладкий, В. Лукань, М. Павлюк, В. Сандюк, О. Чуйко [Текст] : каталог / [авт. вступ. статті Л. Хом'як]. — Івано-Франківськ, 2013. — 35 с. : іл.
4. Станіславська колегіата : між минулим і майбутнім (до 300-річчя побудови 1703–2003) [Текст] : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 9–11 вересня 2003 р., Івано-Франківськ, художній музей / Управління культури обласної держ. адміністрації, Івано-Франківський обласний художній музей ; підгот. В. Мельник. — Івано-Франківськ : Місто-НВ, 2003. — 92 с. : іл.
5. Тугай Л. Дорога додому Тетяни Павлик [Текст] / Лесь Тугай // Галичина. — 2012. — 12 травня (№ 67–68). — С. 8.

References:

1. Kushnirenko, N. (2012, March 22). *Anghely nad mistom [Angels over the City]*. *Halytskyi korespondent — Galician correspondent*, 8. (In Ukrainian).
2. Melnyk, V. (1996, October 16). *Sim oznak majsternosti, abo pisljamova do odnijeji vystavky [Seven Signs of Skill, or Afterword to One Exhibition]*. *Halychyna*, 6. (In Ukrainian).
3. Khomyak, L. (2013). *Nas sim : B. Boichuk, B. Brynskyi, B. Hladkyi, V. Lukan, M. Pavliuk, V. Sandiuk, O. Chuiko [We are seven : B. Boychuk, B. Brynskyy, B. Gladkyy, V. Lukan, M. Pavlyuk, V. Sandiuk, O. Chuiko]*. (L. Khomyak, the author of introduction). *Ivano-Frankivsk*. (In Ukrainian).
4. Melnyk, V. (Comp.). (2003). *Stanyslavivska kolehiata : mizh mynulym i maibutnim (do 300-richchia pobudovy 1703–2003) [Stanislaviv Collegiate : between the Past and the Future (Dedicated to the 300th Anniversary of its Construction 1703–2003)]*. In *Proceedings of Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia 9–11 veresnia 2003 r., Ivano-Frankivsk, Khudozhnii muzei — International Scientific and Practical Conference*. *Ivano-Frankivsk : Misto-NV*. (In Ukrainian).
5. Tugay, L. (2012, May 12). *Dorogha dodomu Tetyany Pavlyk [The Road to Home of Tetyana Pavlyk]*. *Halychyna*, 67–68, 8. (In Ukrainian).

20.02.2018